

ANLAM BİLGİSİ SÖZCÜKTE ANLAM

A)GERÇEK ANLAM :Bir sözcüğü tek başına kullandığımız zaman, sözcüğün aklımıza gelen ilk anlamına gerçek anlam denir. Gerçek anlama ilk anlam, temel anlam,başat anlam ve sözlük anlamı gibi adlar da verilir.

örnek:

- Şu eşyalar çok ağır taşıyamıyorum.
- Kuru odunları depoya attık.
- Ateşin etrafında toplanan herkes ısınmaya çalışıyordu.
- Ellerini temiz bir havluyla kuruladı.

- **YAN ANLAM:**Bir sözcüğü gerçek anlamının dışında ama gerçek anlamıyla ilişkili olarak kullandığımız zaman sözcüğün kazandığı yeni anlamına yan anlam denir. Yan anlamla gerçek anlam arasında benzerlikten kaynaklanan bir anlam ilgisi bulunur.

Örnek:

- Çocuğun ateşi gece boyunca hiç düşmedi.
- Amcam , bir zamanlar günde üç paket sigara içiyormus.

- Sözcüklere yan anlam kazandırma yollarından biri de deyim aktarmasıdır.
- **"Deyim Aktarması:**Organ adlarının doğaya verilmesidir. Yani insandan doğaya aktarım yapılmasıdır.Bu yolla anlamlandırılan sözcükler de yan anlamlı Sözcüklerdir.

Örnek:

- Şehrin göbeğinde patlamalar olmuş.
- Ninem dağın eteğinde uyuyakalmış.
- Yüce dağ başında siyah tül vardır.
- Şişelerin ağzını iyice kapatın.
- Masanın ayaklarının iyi bir tamirden geçmesi gerekiyor.
- İstanbul Boğazi'nda iki gemi çarpışmış.
- Uçağın kanatlarından biri hasar gördüğü için uçak zorunlu iniş yaptı.
- Kapının kolu elimde kaldı.
- Sobanın dirseğini değiştirdik.

B)MECAZ ANLAM (DEĞİŞMECE ANLAM) :Bir sözcüğün gerçek anlamından tamamen sıyrılarak kazandığı yeni anlama mecaz anlam denir. Sözcüğün mecaz anlam kazanabilmesi için gerçek anlamla hiçbir ilgisinin bulunmaması gerekir.

örnek :

- İnsanı sürükleyen bir romandı.
- Bu ağır şakayı kimse kaldıramaz.
- Yaptığı ince esprilerle herkesi kendisine hayran bıraktı.
- Söylediklerimle onun kalbim kırdım galiba.
- Uyuduğumu görünce küplere bindi.

SÖZCÜĞE MECAZ ANLAM KAZANDIRMA YOLLARI

1- SOMUTLAMA:Soyut anlamlı sözcüklere somut anlam yüklemektir.Amaç anlatılmak isteneni daha anlaşılır kılmaktır.Soyutlamada da amaç aynıdır.

- Dünyayı ve insanı kavramak okumakla mümkündür.
Anlamak-soyut
- Karanlık günler bir daha yaşanmayacak.
Kötü-soyut

- Her problemin bir çözüm yolu vardır.
Yöntem, metot-soyut
- İpin ucunu çoktan kaçırdınız.
Fırsat-soyut
- Gönlümdeki yararın sebebidir güzel gözlerin.
Aşk –soyut
- Kazdığı kuyuya kendisi düştü.
Tuzak-soyut
- ***Benzetme yoluyla da somutlama yapılabilir.**
- Sevgi bahçede açan bir güldür.
Soyut somut
- Eski bir zaman küf yeşiline dönüyor, avuçlarımda.
Soyut somut
- "Deyimlerin büyük bir bölümünde de somutlama vardır."
 - Kimsenin ağız kokusunu çekmek zorunda değilsin.
Dert-soyut
 - Öğrencilerin kavga ettiğini gören öğretmenimiz küplere bindi.
Kızmak -soyut

2. DOĞADAN İNSANA AKTARMA:Doğaya ait özelliklerin insana aktarılmasıdır.

- Parasını yerinde bulamayınca köpürdü.
- O çok sert bir insandı.

3.DOĞADAN DOĞAYA AKTARIM:Doğadaki herhangi bir varlıkla ilgili bir özelliğin doğadaki başka bir varlığa aktarılmasıdır.
Ağaçların tomurcukları patlamış.

4.DUYU AKTARIMI:Bir duyu ile ilgili bir özelliğin başka bir duyu ile ilgili bir yerde kullanılmasıdır.

Tatlı bir tebessüm bin vuslata bedeldir.

Tatma görme

Etraftaki herkes acı bir fren sesiyle irkildi.

Tatma işitme

Keskin virajdan, uçuruma yuvarlanmış.

Dokunma görme

5.AD AKTARMASI(MECAZ-I MÜRSEL): Benzetme amacı güdülmeden bir sözcüğü başka bir sözcükle ilgili bir yerde kullanmaktır. Ad aktarmaları genelde birer kısaltma niteliğindedir.

Lozan ulusal zaferin mührüdür.

Bahçedeki kiraz üç gündür sulanmıyor.

Ben kumaş pantolondan hoşlanırım,o ise kottan hoşlanır.

Ön kapı kapalı, arkadan inin.

Ad aktarmalarını kurdukları anlam ilgileri bakımından çeşitli sınıflara ayırmak mümkündür:

5. A -PARÇA - BÜTÜN İLİŞKİSİ:Parça söylenip bütün ; bütün söylenip parça kastedilebilir

Ben ezelden beridir, hür yaşadım .hür yaşarım.

Türk milleti:P-B

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!
Bayrak:P-B

Bir çift göz bizi süzüyor.
İnsan:P-B

Marmara da her yelken/Uçar gibi neşeli
Kayık:P-B

Vapur,Kadıköy'e yanaştı.
İskele

5. B-DIŞ-İÇ İLİŞKİSİ: Varlığın içi söylenip dışı. dışı söylenip içi kastedilebilir.

Üç tabak yedi.
Yemek:D-İ

Sobayı yak.
Odun:D-İ

Kapıya geldiğinde ayaklarını çıkardı.
Ayakkabı:İ-D

Tencere kaynıyor.
Yemek:D-İ

Turşuyu balkona koy.
Kavanoz:D-İ

5 .C-NESNE -İNSAN İLİŞKİSİ:Herhangi nesne söylenip insan kastedilebilir.

Edebiyatımızın ünlü kalemlerinden birini daha kaybettik.
Yazar

Ünlü eldivenler ringde kapıştı.
Boksör

5. D- YER-İNSAN İLİŞKİSİ:Bir yer adı söylenip orada yaşayan insanlar kastedilebilir.

Urfa kan ağlıyor.
Urfa'da yaşayanlar

Bu Anadolu ne yiğitler doğurmuş.
Anneler

Mahalle gürültünün etkisiyle sokağa döküldü.
Mahalle sakinleri

Ankara bu yıl susuz kalmadı.
Ankaralılar

5. E-YER-YÖN-YÖNETİM İLİŞKİSİ:Yer ya da yön adı söylenip yönetim kastedilir.

Ankara AB yolunda önemli adımlar attı.
Hükümet

Batı ,bu konudaki tavrını yeniden gözden geçirme kararı aldı.
Avrupa devletleri

5. F-NEDEN- SONUÇ İLİŞKİSİ: Sonuç söylenip eylemin nedeni kastedilir.

Uçaklar Bağdat'a ölüm yağdırdı. (Ölümün nedeni olan bombalar kastedilmiş.

Tarlalara bereket yağıyor.(Yağmur)

5. G-SANATÇI-ESER İLİŞKİSİ: Sanatçının ismi söylenip eserleri kastedilir.

Orhan Pamuk'u okumaktan zevk alırım.
Eserlerini

Müslüm Baba'yı dinlemek bir ayrıcalıktır.
Şarkıları

MECAZA DAYALI SANATLAR

1.BENZETME(TEŞBİH): Aralarında benzerlik ilgisi bulunan iki kavram ya da varlıktan zayıfı güçlüye benzetme sanatıdır.Benzetmenin olabilmesi için benzeyen ve benzetilenin bulunması yeterlidir.Benzetme sanatında dört unsur bulunur.

Benzeyen:Nitelikçe zayıf olan

Benzetilen:Nitelikçe güçlü olan

Benzetme Yönü:Ortak ilgi

Benzetme Edatı:Gibi,sanki,kadar

Ahmet deli danalar gibi etrafa saldırıyordu.

Benzeyen Benzetilen B.E Benzetme Yönü

Ah bu türküler,köy türküleri
benzeyen

Ana sütü gibi candan

Benzetilen B.E. B.Y.

Ana sütü gibi temiz

Benzetilen B.E. B.Y:

2. İSTİARE(EĞRETİLEME):Aralarında benzerlik ilgisi bulunan iki kavram, ya da varlıktan birini diğerinin yerine kullanmaktır.İstiare, benzetmenin iki temel unsuru olan benzeyen ve benzetilenden birinin kullanılmasıyla yapılan bir söz sanatıdır.Sadece benzeyen kullanılmışsa kapalı istiare, benzetilen kullanılmışsa açık istiare yapılmış olur.

Meleğim yan odada uyuyor.

Benzetilen. A.İ(Bebek,sevgili)

Gözlerin doğuyor gecelerime.

Göz: Benzeyen - K. İ(Benzetilen:A y)

Havada bir dost eli, okşuyor tenimizi.

Benzetilen:rüzgar:A.İ

- *Kişileştirmenin(teşhis) olduğu her yerde kapalı istiare vardır.*

Yürüyordum, ağlıyordum ırmaklar.

Benzeyen:ırmak-K.İ (Benzetilen :İnsan)

Tekerlekler yollara bir şey anlatıyor.

Benzeyen:Kapalı istiare

Uludağ'ın etekleri al ipekten bu akşam.

Benzetilen:A.İ.(Güneş batmadan önceki kızılılık anlatılmış.)

Semanın kandilleri yanmış.

Benzetilen: A.İ(yıldızlar kastedilmiş.)

3. TARİZ(DOKUNDURMA):Cümlede kullanılan bir sözcük ya da söz öbeğinin anlamca tersini kastetmektir.Bu söz sanatına iğneleme ya da dokundurma gibi adlar da verilir. Tariz sanatının kullanıldığı cümlelerde alay anlamı bulunur.

- Yazın o kadar güzel ki beş kişi zor okuyabildik.
(Çirkin)
- Başarılı yöneticilerimiz sayesinde ülkemiz batmakta.
(Başarısız yöneticiler anlatılmakta)
- Öğretmenimiz dersi o kadar güzel anlatıyordu ki öğretmenimizin anlattıklarından hiçbir şey anlayamadık. (Anlatılanlarda hiçbir şey anlayamadık.)
- Senin gibi dostum varken düşmana ne hacet.
(Düşman)

4. KİNAYE: Bir sözcük ya da söz öbeğinin hem gerçek hem de mecaz anlama gelebilecek şekilde kullanılmasıdır.

- Ayağını yorganına göre uzat.
- Bu ağır yükü taşıyamam.
- Yalnız taş duvar olmaz.
- Şu karşıma göğüs geren taş bağırlı dağlar mısın?

5. TEŞHİS ve İNTAK (KİŞİLEŞTİRME ve KONUŞTURMA):

İnsan dışındaki varlıklara, insana ait özellikleri aktarmaya teşhis,bu varlıkları konuşurmaya da intak denir.

- Tekerlekler yollara bir şey anlatıyor. (Kapalı istiare ve teşhis)
- Kuşlar hüznü bir şekilde sıcak ülkelere göçtüler.
- Ağaçlar bize dertlerini anlatıyor.

İntakın olduğu her yerde kişileştirme vardır.

“Benim adım dertli dolap
Suyum akar yalap yalap”

“Ey benim sarı tamburum
Sen ne için inilersin
İçim oyuk,derdim büyük
Onun için inilerim.”

D. TERİM ANLAM:Herhangi bir bilim , sanat. meslek da spor dalıyla ilgili özel bir kavramı karşılayan kelimelerdir. Terim anlamlı sözcükler daima gerçek anlamlıdır.

Türkçe:Kök,ek, gövde, zamir, filimsi
Geometri:Açı,üçgen
Tiyatro.Sahne.perde, dekor
Coğrafya:Enlem,boylam,izohips
Futbol:taç,gol,ofsayt
Müzik:Nota,beste
Edebiyat:Ölçü,aruz,gazel

- **Terim anlamlı bir sözcük ilgili olduğu alanın dışında kullanılırsa o sözcük terim olmaktan çıkar.**

Oyunun son perdesini izleyemedik.

Terim

Sınıfın perdeleri solmuş.

Terim değil

Yorgun kelimesinin kökü yor- dur

Terim

Ağacın kökleri kurumuş.

Terim değil

E. GENEL ve ÖZEL ANLAM: Bir kavram ait olduğu türün tamamını kapsıyorsa genel,belli bir varlığa yöneliyorsa özel anlamlıdır.

Varlık-canlı-bitki-ağaç-çam(genelden özele)

Çocuk,ilgi ister,sevgi bekler.

Genel (bütün çocuklar)

Çocuk,İngilizceyi öğrenmiş.

Özel (Bir çocuk)

Türk Halk Müziğine ilgi duyarım.

(Özel)

SORU: ‘Roman’ kelimesi aşağıdaki cümlelerin hangisinde diğerlerine göre farklı bir anlamda kullanılmıştır?

A)Yazar.son romanında yerlerinden zorla göç ettirilen nisanların dramını anlatıyor.

B)Ülkemizde Nobel'e aday gösterilen eserlerden biri de Y. Kemal'in "İnce Memed" adlı romanıdır.

C)Bu romanın dili,yazarın diğer eserlerine göre daha sade.

D)Genç yazarımızın yeni romanı,bana Orhan Pamuk'un "Benim Adım Kırmızı"adlı romanını anımsattı.

E)Roman yol boyunca gezdirilen bir aynadır.

CEVAP :E şıkkıdır. Diğer şıklarda tek bir romandan bahsedilirken(özel),e şıkkında bütün romanları içine alan bir ifade kullanılmıştır.(Genel)

F. NİCEL ve NİTEL ANLAM:Bir varlığın ya da kavramın ölçülebilir,sayılabilen,azalıp çoğalabilen değerlerini karşılayan kelimelere nicel, varlığın ya da kavramın ölçülemeyen,sayılamayan yani onun özelliklerini (renk, durum.biçim) karşılayan kelimelere ise nitel anlamlı kelimeler denir.

Bugün hava çok soğuk.

Nicel

Atatürk, bu ülkenin yetiştirdiği en büyük insandır.

Nitel

Üzerine ince bir hırka almıştı.

Nicel

SORU:Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük diğerlerinden farklı bir anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.

A)İri elmalar bir tarafa ayrıldı.

B)Babası ona büyük bir tarlayı miras olarak bırakmış.

C)Bahçesi geniş bir ev aldık.

D)Belediyede küçük bir memurdu.

E)Uzun kavakların altında uyuyakalmış

CEVAP:A,B,C ve E şıklarındaki altı çizili kelimeler nicel anlamda kullanılmıştır. D şikkındaki altı çizili kelime ise nitel anlamda kullanıldığından doğru cevap D şikkıdır.

G. DOLAYLAMA:Bir kavramı birden çok kelimeyle ifade etmeye dolaylama denir.Bir söz öbeğinin dolaylama değeri kazanabilmesi için halk arasında yaygın bir şekilde kullanılması gerekir. Dolaylama değeri kazanan sözcük öbekleri sözlüklerde yer almaz.

Zeki Müren:Sanat Güneşi

Minik Serçe:Sezen Aksu

Kömür:Kara elmas

Kıbrıs:Yavru vatan

Kaleci:File Bekçisi

Körner: Köşe Vuruşu

Eşek: Uzun kulak Ayı: Koca Kulak

Ankara:Türkiye'nin Kalbi

H. GÜZEL ADLANDIRMA :Bazı kavramların doğrudan söylenmesi karşıdaki insanlar üzerinde olumsuz bir etki yaratabileceği için bu kavramların daha güzel bir şekilde ifade edilmesine güzel adlandırma denir.

Ölmek:Vefat etti,Sizlere ömür

Kör:Görme özürü

Gömülmek:Toprağa verilmek

Verem :İnce hastalık

Deli:Zihinsel engelli

Kusmak:İstifra etmek

Cin:İyi saatte olsunlar

I-SOMUT VE SOYUT ANLAM:Herhangi bir duyumuzla algılayabildiğimiz kavramları karşılayan sözcükler somut;hiçbir duyumuzla algılayamadığımız kavramları karşılayan sözcükler ise soyut sözcüklerdir.

Somut:Ağaç,hava,elektrik,su....

Soyut:Sevgi,kin,nefret,öfke

NOT:Somut anlamlı sözcükler cümlede soyut anlama gelecek şekilde kullanılabilir.

Onda beyin yok ki!

İ-YANSIMALAR: Doğa taklidi olan anlamsız seslerin yazıda kullanılmasıyla oluşan sözcüklerdir.Bütün yansımaların kökleri isimdir.Bir sözcüğün yansıma olabilmesi için bir sesi karşılması gerekir.

Gürültü,horul horul,güm güm,me,hav,miyav,çat,pat, tak, tık,cıvıl cıvıl

Camlar pırıl pırıl olmuştu.

Sır sesi karşılamadığı için yansıma değildir.

SÖZCÜKLER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ

1. EŞ ANLAMLI(ANLAMDAŞ SÖZCÜKLER):Yazılışları farklı, anlamları aynı olan sözcüklerdir. *Eş anlamlılık gerçek anlamlar arasında olur,mecaz anlamlar arasında olmaz.*

Mektep-Okul

Muallim- Öğretmen

Tabip-Doktor

Zarf - Belirteç

Kırmızı - Al

Gıpta etmek -İmrenmek

Beyaz - Ak

Cümle – Tümce

Tayyare - Uçak

İsim - Ad

Eş anlamlı sözcüklerin aynı cümlede kullanılması gereksiz sözcük ya da aynı anlama gelen sözcüklerin kullanımından kaynaklanan anlatım bozukluğuna neden olur.

Öneri ve tavsiyelerinizi dikkatle dinledi.

Duruğu aykırılık

2. YAKIN ANLAMLI SÖZCÜKLER:Anlamca yerini tutabilen kelimelerdir.

Babam bana para gönderirse ben de sana yollarım.

Arada bir bize uğrar.

Bazen

Kitaplarımı saklamış.

Gizlemiş

Tanrıdan bin defa diledim seni.

istedim

Daima derse zamanında gelirdi.

Sürekli

Olanları sıcağı sıcağına not ediyordu.

Hemen

3. EŞ SESLİ(SESTEŞ) :Yazılışları aynı anlamları farklı olan sözcüklerdir.Sesteşlik sözcüklerin sadece gerçek anlamları arasında olur. Sözcüğün yan ve mecaz anlamları arasında sesteşlik olmaz.Sesteş olan sözcükler arasında hiçbir anlam ilişkisi yoktur.

Yorganın yüzünü değiştirdik.

Yan anlamlı olduğundan sesteş değildir.

Adamda yüz yok ki utansın.

Mecaz anlamda kullanıldığı için sesteş değildir.

Çocuğun yüzünü jiletle yaralamışlar.
Gerçek anlamlı olduğu için sesteştir.
Sır:Gizli şey;Çanak çömlek yapımında kullanılan cila
Sav:Baştan sav-, Tez-
Kır: Kır-,Piknik alanı
Karaya ayak bastık.
Toprak parçası: Gerçek anlamlı olduğundan sesteştir.
Kara tahtanın başına geçmiş, ders anlatıyordu.
Gerçek anlamlı olduğundan sesteştir.

- Türkçede sesteş sözcükler gibi görünüp ;ancak aralarında anlam ilişkisi olduğundan sesteş olarak kabul görmeyen sözcükler de vardır. Bunlara ortak kök(kökteş,İkili kök) denir. Sesteş sözcüklerle kökteş sözcükler arasındaki farklardan biri de kökteş sözcüklerden birinin fiil,diğerin isim olması ve sözcüklerin anlamlarının aynı olmasıdır.

Kuru odunları sobaya attım. Elbiseleri kuruttum.
İsim:kökteş Sesteş Fiil-Kökteş
Ona olan güvenimi kaybettim.
 Kökteş
Duvarın boyası dökülmüş.
 Kökteş
Evin kaba sıvası bitti.
 Kökteş

Gül e naz/Ağlayan çok/Gülen az-Sesteş

- Yazılışı aynı olup da birinin üzerinde düzeltme işareti bulunan sözcükler sesteş değildir.

Hala-hâla--- adet-âdet

4.ZIT ANLAMLI SÖZCÜKLER:Anlamca birbirinin karşıtı olan sözcüklerdir.Zıt anlamlılık gerçek anlamlı sözcükler arasında olur.Zıt anlamlı sözcüklerle yapılan söz sanatına tezat denir.

Büyük – Küçük/ Uzun - Kısa /Genç - Yaşlı /Şişman- Zayıf /İyi- Kötü

Ağlarım hatıra geldikçe gülüşüklerimiz.

Neden bana düşman görünürsünüz

Yıllar yılı dost bildiğim aynalar

- Bir sözcüğün olumsuzluğu o sözcüğün zıttı değildir.

Gelmek-Gelmemek:Zıt değil

Gelmek-Gitmek:Zıt

SÖZ ÖBEKLERİ

Bir kavramı karşılayan birden çok sözcüğe öbek denir.

ÖZELLİKLERİ:

1-En az iki kelimededen oluşur.

2-Bir kavramı belirtirler.

Örnek:Adamlar tepeden tırnağa silahlıydılar.

3-Söz öbekleri gerçek anlamlı olabilir.

Örnek: Yavaş yavaş sınıftan çıktı.

4-Mecaz anlamlı olabilirler.

Örnek:Konuyu uzun uzadıya anlattı.

SÖZ ÖBEKLERİNİN BAŞLICALARI

- 1-İkilemeler
- 2- Tamlamalar
- 3 -Edat öbekleri
- 4-Eylem öbekleri
- 5-Deyimler

1. İKİLEMELER

Anlamı etkili kılabilmek ve kolaylaştırabilmek için iki sözcüğün oluşturduğu öbeklere ikileme denir.

ÖZELLİKLERİ

- A)Anlatımı pekiştirmek için kullanılırlar.
- B)Ses ve anlam bakımından benzer sözcüklerle oluşturulur.
- C)Daima ayrı yazılırlar. Ancak bitişik yazılan birkaç ikileme de vardır:
Birdenbire,gelişigüzel,gitgide, suspus ol-,gırgır
- D)Aralarına hiçbir noktalama işareti girmez. Ama.de , mi sözcükleri girebilir. Bunların kullanılış amacı da anlamı pekiştirmektir.
Güzel mi güzel bir araba almış.

Pekiştirme

ANLAMSAL KURULUŞLARINA GÖRE İKİLEMELER

- 1.Aynı kelimenin tekrarıyla kurulan ikilemeler:
Gürül gürül, sarı sarı, ışıl ışıl,yeşil yeşil
 - Yansımalarla kurulan ikilemeler de bu gruba dahil edilebilir.Horul horul,şırıl şırıl,pat pat,küt küt, tık tık,zır zır
- 2.Eş ya da yakın anlamlı kelimelerle kurulan ikilemeler :
Yalan yanlış,kılık kıyafet.yer yurt,ses seda
- 3.Zıt anlamlı kelimelerle kurulan ikilemeler:
Az çok,er geç,aşağı yukarı,ileri geri
- 4.Biri anlamlı, biri anlamsız kelimelerle kurulan ikilemeler :
Eski püskü,eğri büğrü, yarım yamalak
 - M 'li tekrarlarla yapılan ikilemeler de bu gruba girer:
Para mara, ev mev,araba maraba
- 5.İkisi de anlamsız sözcülerle kurulan ikilemeler :
İvır zıvır,abur cubur,abuk sabuk,eçiş bücüş
- 6.Sıralama yoluyla kurulan ikilemeler :
Üç beş tane kalem al gelirken.
Sekiz on kişi bize doğru geliyordu.

DEYİMLER

* Bir kavramı ya da bir durumu çekici bir anlatımla belirten,çoğunlukla kendi anlamının dışında ayrı anlamları , bulunan kalıplaşmış söz öbeklerine deyim denir.

- Kalıplaşmış sözlerdir. Söz dizimi bozulamaz, sözcük eklenip çıkarılamaz.
Atı alan Üsküdar'ı geçti./Doğru
Atı olan Üsküdar'ı geçti./Yanlış
Tut kelin perçeminden./Doğru
Tut kelin saçından./Yanlış
Deyimler en az iki sözcükten oluşur ve biçimce ikiye ayrılır:

- A)Söz öbeği durumunda olanlar: Eli uzun,çantada keklik, kör döğüşü,suya sabuna dokunmadan,kulak kabartmak ,kulak kesilmekle
B)Cümle durumunda olanlar
Dam üstünde saksağan vur beline kazmayı.
Halep ordaysa arşın burda.
Geçti Bor'un pazarı,sür eşeği Niğde'ye.

DEYİMLERİN ANLAM ÖZELLİKLERİ

Deyimler bir kavramı ya da durumu belirtirler ,atasözleri ise genel kural niteliği taşır.Bilgilendiricidir,yol göstericidir.

- Kanatsız kuş uçmaz.-Atasözü
Bostan yeşilken pazarlık yapılmaz.-Atasözü
Deyimler anlam olarak ikiye ayrılır:

A)Gerçek anlamlı deyimler

Çoğu gitti,azı kaldı/Allah bana ben de sana/Özrü kabahatinden büyük/İyi gün dostu/Dosta düşmana karşı

B)Mecaz anlamlı deyimler

Abayı yakmak/çantada keklik/fol yok yumurta yok/ne şiş yansın , ne kebab/Kulağına kar suyu kaçmak...

DEYİMLERİN DİĞER ÖZELLİKLERİ

A)İsim tamlaması şeklinde olabilirler.

Anasının gözü, Kıl payı ,Ayak bağı

B)Sıfat tamlaması şeklinde olabilirler.

İki büklüm, Dik başlı ,tez elden

C)İki fiilin birleşmesiyle oluşabilirler.

Bilir bilmez,aldı yürüdü,oldu olacak

D)Bazı deyimlerde cümle yapısı ve ana sözcükler değişmemek üzere çekim ekleri ve zamirler değişebilir.

Aşağı türkürsem sakal,yukarı türkürsem bıyık

Aşağı tükürsen sakal,yukarı türkürsen bıyık

E)Deyimlerde çeşitli söz ve anlam sonatlarından yararlanır.

Tereyağından kıl çeker gibi.Benzetme

Kulağı delik .Mecaz Eyüp sabrı.

Telmih(Anımsatma)

F)Bazı deyimler iki yargılı ve uyaklıdır.

Anca beraber, kanca beraber.

Doluya koydum almadı,boşa koydum dolmadı.

G)Bazı deyimler konuşma biçimindedir.

-Baba bir hırsız tuttum.

-Getir. -Gelmiyor. -Bırak.

-O beni bırakmıyor.

3. ATASÖZLERİ

Atalarımızın engin gözlem ve deneyimlerine dayanan, genel kural niteliği gösterecek biçimde kalıplaşmış özlü sözlere atasözü denir.

Atasözlerinin Biçim Özellikleri

1. Kalıplaşmış sözlerdir. Söz dizimi bozulamaz sözcük eklenip çıkarılamaz.

Damlaya damlaya göl olur./Doğru

Damlaya damlaya deniz olur ./Yanlış

2. Kısa ve özlü anlatımlardır. Yani az sözle çok şey ifade edilir.

Son gülen iyi güler.

Serçeden korkan darı ekmez.

3. En az iki sözcükten oluşmaları.

Milletin ortak malı (Anonim) olmaları,

Kalıplaşmış olmaları

Kısa ve özlü anlatıma sahip olmaları atasözlerinin en önemli özellikleridir.

- Bir cümlelik atasözü olabileceği gibi birden fazla cümleden oluşan atasözleri de vardır.

Dikensiz gül olmaz.

Kör ölür, badem gözlü olur, kel ölür, sırma saçlı olur.

4. Genelde geniş zaman kipiyle çekimlenir. öğüt veren atasözleri emir kipiyle çekimlenir.

Ne oldum deme. ne olacağım de. (Emir kipi. Öğüt)

Ev alma, komşu al. (Emir kipi: Öğüt)

ATASÖZLERİNİN KA VRAM ÖZELLİKLERİ

A- Atasözleri sosyal olayları anlatabilir.

Araba devrilince yol gösteren çok olur.

Komşunun tavuğu, komşuya kaz görünür.

B- Atasözleri doğa olaylarını anlatabilir.

Mart kapıdan baktırır, kazma, kürek yaktırır.

Zemheride kar yağmadan kan yağması iyi.

C) Atasözleri gelenekleri bildirebilir.

Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır.

Dost başa, düşman ayağa bakar.

D- Atasözleri inanışları bildirebilir.

Akacak kan damarda durmaz.

E- Atasözleri öğür verici nitelikte alabilir.

Öfkeyle kalkan zararlar oturur.

Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste.

F- Atasözleri denemelere ve tecrübelerine dayanabilir.

Çirkefe taş atma, üstüne sıçrar.

ATASÖZLERİNİN DİĞER ÖZELLİKLERİ

1.Genelde mecaz anlamlıdırlar.Gerçek anlamlı olan atasözleri de vardır.

Bugünün işini yarına bırakma./G.

Dost ile ye iç,alışveriş yapma./G.

Al malın iyisini ,çekme kaygısını./G.

Bin kaygı bir borç ödemez./G.

2.Atasözleri eksilteli cümle şeklinde olabilirler .

Borç vermekle ,düşman kırmakla(bitmez)

3.Devrik cümle şeklinde olabilirler.

Besle kargayı, oysun gözünü.

Var ne bilsin, yok halinden.

4.Atasözleri içinde anlamca birbirine zıt olanlar vardır

İyilik eden, iyilik bulur./İyiliğe iyilik olsaydı koca öküze bıçak olmazdı.

Damlaya damlaya göl olur./Taşıma suyla değirmen dönmez.

ÖZDEYİŞLER (VECİZE)

Topluma tamamıyla mal olmamış,söyleyeni belli olan özlü Sözlerdir.

Umut uyanık olanın rüyasıdır.(Aristo)

Yay gibi eğri olsam el üstünde tutarlar, ok gibi doğru olsam uzağa atarlar beni.(Y.Emre)

Ya olduğun gibi görün,ya da görüldüğün gibi ol.(Mevtana)